

నవమానువాక్యము

మం॥ నమో బ్రహ్మణే ధారణం మే అస్త్య నిరాకరణం ధారయితా
భూయాసం కర్ణయో శ్రుతం మా చ్యోధ్వం మమా ముష్య ఓమ్॥

ధార్యతే అనయా ధారణా. అనయా = దీనిచే, ధార్యతే = ధరింపబడును,
ధారణ. నిరాకరోతి తాచ్ఛీల్యేనేతి నిరాకరిష్టుః. దుకృజ్ కరణే. తాచ్ఛీల్యేన =
స్వభావముచే, నిరాకరోతి = తిరస్కరించువాడు, కరోతి శబ్దగ్రహణం కర్ణః, దుకృజ్
కరణే. శబ్దగ్రహణం = శబ్దగ్రహణమును, కరోతి = చేయునది, కర్ణము. శ్రూయత
ఇతి శ్రుతం. శ్రూయతే = వినబడినది, ఇతి, శ్రుతం = శాస్త్రము, వినబడినది,
బ్రహ్మణే = బ్రహ్మము కొఱకు, నమః = నమస్కృతి, బ్రహ్మమును పొందుటే బ్రహ్మ
నమస్కారము. మే = నాకు, ధారణం = బ్రహ్మధారణము, బ్రహ్మమును ధరించు
యోగ్యత, అస్తు = అగుగాక! అనిరాకరణం = తిరస్కారము లేని, ధారయితా =
ధరించువాడను, భూయాసం = అయ్యెదను గాక!! పూజ్య బుద్ధియే యుండుగాక!,
అముష్య = ఈ, మమ = నాయొక్క, కర్ణయోః = కర్ణములందు, మాచ్యోధ్వం
= నాశనమొనర్చుకుము, చెవులతో బ్రహ్మమునకు సంబంధించిన వినికిడిపైగల
యాసక్తి పెరుగుచునే యుండవలెను. ఓం = అకార, ఉకార మకారార్ధమాత్మకల
యర్థమగు స్థూలసూక్ష్మకారణ మహాకారణాతి క్రమణమగుగాక!!

దశమానువాక్యము

మం॥ ఋతం తపస్సత్యం తపశ్రుతం తప శ్శాంతం తపోదమ స్తప
శ్శమ స్తపో దానం తపో యజ్ఞం తపో భూర్భువస్సువ ర్భువై
తదుపాస్మైతత్తపః ॥ 1 ॥

ఇయర్తి హృదయ మితి ఋతం. ఋగతౌ. హృదయం = హృదయమును,

ఇయర్తి = పొందునది, ఋతం. నతి సత్పురుషే సాధు సత్యం. సతి = సత్పురుషే = సత్పురుషునందు, సాధు = ఒప్పునది, సత్యము. శామ్యతేన్మ శాంతః. శము ఉ పశమే. శామ్యతేన్మ = శమింపబడిన రాగాదులు, శాంతము, రాగాదులు శమించుట శాంతము. దమ్యతే శిక్షతేన్మదాంతః. దము ఉపశమే. దుమ్యతే = శిక్షతేన్మ = శిక్షింపబడినవాడు, దాంతుడు, క్రమశిక్షణ దమము. దీయతే దానం. దాఞ్ దానే. దీయతే = ఇచ్చుట, దానం = దానము, యజతే యజ్ఞః. యజతే = పూజించుట, యజ్ఞము, తపతీతి తపః. తపసంతాపే. తపతి = తపింపజేయునది, తపము. నాలుగు సోపానములలో నేదేని యొకసోపానమున శ్రద్ధగానుండుటే తపస్సు. ఋతం = శాస్త్రానుసార కర్తవ్య నిశ్చయము, తపః = తపస్సు, సర్వశాస్త్ర నిర్ణయము బ్రహ్మనిష్ఠ, సత్యం = బ్రహ్మనిష్ఠ సిద్ధియగుచుండగా కలుగుచున్న బ్రహ్మనుభవమే సత్యము, ఇదే తపస్సు. శ్రుతం = శాస్త్రమనుభవానుసారముగను, అనుభవము శాస్త్రానుసారముగ నుండును. ఇట్టి శ్రుతము తపస్సు. శాంతం = సంకల్పాదులన్నియు నుపశమింపగా నిర్వృద్ధ్యమగు బ్రహ్మానందము మాత్రమే మిగిలియుండుట శాంతము. ఇది తపస్సు. దమః = బాహ్యేంద్రియములు తమబహిర్ముఖ వృత్తులను మఱచిదేవునందు నిమగ్నమైయుండుట దాంతి, ఇది తపస్సు. శమః = అంతరింద్రియములు తమ వృత్తులను మాని దేవునందేకదలక చొక్కియుండుట శమము. ఇది తపస్సు. దానం = అన్ని దానములో జ్ఞానదానము శ్రేష్ఠము, మనము పొందుచున్న జీవన్ముక్తి సుఖము నందఱును బొందునట్లు దేవుని మార్గమును జూపించుటే జ్ఞానదానము. ఇది తపస్సు. యజ్ఞం = సోఽహంభావముతో పూజింపవలెనని వేదమున్నందున శ్వాసపైనిగాయుంచి మంత్ర పుష్పమును సమర్పించు చుండుటే దేవపూజ, ఇట్టి యజ్ఞము తపస్సు, భూర్భువస్సువః = ఇమ్మాడు వ్యావృత్తుల ప్రకారముచేయు జ్ఞానయజ్ఞమగు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, ఉపాశ్య = ఉపాసింపతగినది, ఏతత్ = ఇది, తపః = తపస్సు, గురుకీలులో నుండుటే తపస్సు. తపస్సే శమదమదాన యజ్ఞ ఋతసత్త్యాదులు.

ఏకాదశానువాక్యము

మం॥ యథా వృక్షస్య సంపుష్పితస్య దూరాద్గంధో వాత్యేవం పుణ్యస్య
కర్మణో దూరాద్గంధో వాతి యథా సిధారాం కర్తే వహితా
మవక్రామే యధ్యవే యువే హవ విహ్వయిష్యామి కర్తం పతిష్యా
మీత్యేవ మమృతా దాత్మానం జుగుప్సేత్ ॥

వృశ్శ్యతే చిద్యత ఇతి వృక్షః. ఓవ్రశ్శుచ్చేదనే. వృశ్శయతే = చిద్యతే =
చేదంపబడునది. ఇతి వృక్షము. పుత్రాఖ్య ఫలహేతుత్వాత్పుష్పం. పుత్రాఖ్య =
పుత్రుడను పేరుగల, ఫలహేతుత్వాత్ = ఫలమునకు కారణమగుటవలన, పుష్పము.
పుష్పతే వికసతి యోని రనేనేతి గంధః పుష్పం. పుష్ప వికసనే. అనేన = దీనిచే,
యోనిః = యోని, వికసతి = వికసించును, ఇతి పుష్పం. పుష్పతీతి పుష్పం.
పుష్పతి = వికసించునది, ఇతి పుష్పము. గంధ్యతే హింస్యతే అభిలప్యతే వా
అనేనేతి గంధః. గంధ అర్ధనే. అనేన = దీనిచే, గంధ్యతే = హింస్యతే = పీడింపబడును,
వా = లేక, అభిలప్యతే = అభిలషింపబడును. ఇతి గంధము. పుణతీతి పుణ్యం.
పుణ శుభకర్మణి. పుణతి = శుభమును జేయునది. ఇతి పుణ్యము. అస్యతే క్షిప్యత
ఇతి అసిః, అసుక్షేపణే. అస్యతే = క్షిప్యతే = విసరబడునది, ఇతి, అసి, ధార్యతే తురగై
రితి ధారా. తురగైః = అశ్వములచే, ధార్యతే = ధరింపబడునది, ఇతి ధారా.
సంపుష్పితస్య = బాగుగా వికసించిన, వృక్షస్య = వృక్షము యొక్క, గంధః =
గంధము, దూరాత్ = దూరమునుండి, యథా = ఏ విధముగా, వాతి = వీచు
చున్నదో, ఏవం = ఇట్లే, పుణ్యస్య = శుభమైన, కర్మణః = కర్మయొక్క, గంధః
= వాసన, దూరాత్ = దూరము నుండి, వాతి = వీచుచున్నది. కర్తే = చేయువాని
యందు, కర్తయందు, అవహితాం = హెచ్చరిక నొందబడిన, అసిధారాం = కత్తి
పదనును, అవక్రామేత్ = నడువనిచ్చగింపవలయునో, కత్తిపడునుమీద హెచ్చరికతో
గర్తనడువ నిచ్చగింపవలయునో వాడు, యువే యువే యత్ = సహజమైన బలమును
శ్రేష్ఠత్వము ఏదో, ఆ నేను, విహ్వయిష్యామి హవై = భయోదులచే నవయవముల

స్వాధీనత తప్పివాడనగుచున్నాను గదా! కత్తి పదనుపై నడచునపుడెట్లేకాగ్రతయు, హెచ్చరికయు, అనుభవ బలముతో నమ్మికయు నెట్లుపయోగించుకొనునో, సో హంభావమున నవతలి దరియైన కైవల్యము నొందునపు డేమటుపాటు లేక, హెచ్చరికతో, అనుభవ బలముతో శ్వాస యనబడు కత్తిపదను పైననే మనస్సును నడిపింపవలయును. కర్తం = కర్తను గూర్చి, అట్లు మంత్రపుష్ప సమర్పణము చేయు నతనిని గూర్చి, పతిష్ఠామి = పడుతానేమో, గుఱిత్పి సంకల్ప ప్రవాహములో పడిపోదునేమో, ఇతి = అని, ఏవం = ఈ విధముగా, అమృతాత్ = మోక్షప్రాప్తి యగుటవలన, శ్రద్ధగా తంతిపై నడచినట్లు గురుకీలుపై నడచినచో ఉన్నతోన్నత సిద్ధియగు మోక్షసిద్ధి లభించుట వలన, ఇంతగొప్ప ప్రయోజనము లభించుటవలన, జుగుప్సనం. జుగుప్సా. గుపగోపన కుత్యనయోః. జుగుప్సనం = రోయుట, జుగుప్స. జుగుప్సేత్ = నిందింపవలయును. పరమ ప్రయోజనము లభించు కార్యమునుండి యేమటుపాటుచే జాఱిపోవుటను తీవ్రతమముగా నసహించుకొనవలయును.

ద్వాదశానువాకము

మం॥ అణో రణీయాన్మహతో మహీయా, నాత్మా గుహాయాం నిహితోఽ
స్యజన్తోః । తమక్రతుం పశ్యతి వీత శోకో, ధాతుః ప్రసాదా
న్మహిమాన మీశమ్ ॥

అతతి సంసరతీ త్యా త్యా. అత సాతత్య గమనే. అతతి = సంసరతి = సంసారమునందే యెప్పుడును సంచరించువాడు, ఇతి, ఆత్మ, జీవన్మస్థిలో విహరించుటే సంసారమున విహరించుట, అత్తి స్వకర్మఫలమిత్యాత్మా. అదభక్షణే. స్వకర్మఫలం = తన కర్మఫలమును, అత్తి = భుజించువాడు, ఇతి, ఆత్మ, అతతీత్యాత్మా. అతతి = ఎడతెగక తిరుగునది, ఇతి, ఆత్మ, అతిశయే నాటు రణీయం. అతిశయేన = మిక్కిలి, అణు! = కొంచెమైనది, అణీయః మహ్యత ఇతి మహత్. మహా పూజాయాం. మహ్యతే = పూజింపబడునది, ఇతి, మహత్తు = గొప్పదై యుండునది, జాయత ఇతి జంతుః. జనీప్రాదుర్భావే. జాయతే = పుట్టునది, జంతువు.

గుహత్యంధకార మితి గుహ, గుహా సంవరణే, అంధకారం = చీకటిని, గుహతి = ఆశ్రయించి యుండునది, గుహతి రసం గుహ. గుహా సంవరణే. రసం = రసమును, గుహతి = కప్పియుండునది, గుహ. నిహితము = ఉంచబడినది, సర్వం దధాతీతి ధాతా. సర్వం = సమస్తమును, దధాతి = ధరించినవాడు, ఇతి, ధాత, దుధాఙ్ ధారణ పోషణయోః, ప్రసీదతీతి ప్రసాదః, షడ్ఙ్ విశరణగ త్యవసాదనేషు, ప్రసీదతి = ప్రసన్నమగుట, ఇతి, ప్రసాదము. ప్రసన్నస్వభావః, ప్రసన్నతా. ప్రసన్నస్య = నైర్మల్యత్వపు, భావః = స్వభావము, ప్రసాదము = ప్రసన్నత ప్రసీదంత్య నేనేతి ప్రసాదః అనేన = దీనిచేత, ప్రసీదంతి = ప్రసన్నులౌదురు, ఇతి, ప్రసాదము, క్రియత ఇతి క్రతుః. దుకృఙ్ కరణే. క్రియతే = చేయబడునది, ఇతి, క్రతువు. మహత్వేన మహిమా. మహత్వేన = గొప్పదగుటచే, మహిమ. ఈష్టేఈశః. ఈశబిశ్వర్యే. ఈష్టే = బిశ్వర్యముక్తుడు, ఈశుడు, శోచనం శోకః. శుచశోకే. శోచనం = శోచించుట, శోకము. ఆత్మా = బ్రహ్మము, అణోః = అణువుకంటె, అణీయః = మిక్కిలి సూక్ష్మమైనవాడు, అగ్ని రాగిరేకులో దూతినీటిని వెచ్చగా చేయును. అగ్ని అణువు. ఇట్లే అగ్నికంటె వాయువు, దీనికంటె నాకాశము. ఇట్లే యహంకారతత్త్వ మహత్త్వావ్యక్తతత్త్వ శబల బ్రహ్మములు పరస్పర మొకదాని కంటె నింకొకటి యణువు. అన్నిటికంటె బ్రహ్మమణువు కనుకనే అణోరణీయాన్ బ్రహ్మము. మహతః = గొప్పదానికంటె, మహీయాన్ = గొప్పది. భూమికంటె జలము గొప్పది. ఇట్లే అగ్ని వాయ్వాకాశాహంకార తత్త్వమహత్త్వావ్యక్త శబల బ్రహ్మములు పరస్పరము పెద్దవి. అన్నిటికంటె బ్రహ్మము పెద్దది కనుకనే మహతో మహీయాన్ బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మము, అస్య = ఈ, జంతోః = పుట్టిన స్థూల శరీరమనెడు జంతువుయొక్క, గుహాయాం = పంచకోశ పరంపరయనెడు గుహ యందు, నిహితః = ఉంచబడినది. పంచకోశ విభజనచే బ్రహ్మమును విశదముగా నెఱుగవచ్చును. ధాతుః = సకారమే సర్వము. సకారమును ధరించిన హకారము శబలబ్రహ్మము. ఈ శబలబ్రహ్మముయొక్క ప్రసాదాత్ = నైర్మల్యము వలన, మాయను తీసివేసి శుద్ధముచేయుట వలన, అక్రతుం = ఏమియుచేయని, బ్రహ్మపు సన్నిధిలో ననాత్మయంతయు జడమగుటచే నూరకపడిపోవును. మహిమానం =

గొప్పదియగు, తం ఈశం = ఐశ్వర్యముక్తుడైన యాబ్రహ్మమును, పశ్యతి = అంతర్ముఖ వృత్తిచే చూచుచున్నాడు, వీతశోకః = సర్వమును బ్రహ్మమేయని చూచెడు యోగ్యతయున్నందున దుఃఖరహితుడగుచున్నాడు.

**మం॥ సప్తప్రాణాః ప్రభవంతి తస్మా త్సప్తార్చిష సమిధ సప్త జిహ్వః ।
సప్త ఇమే లోకా యేషు చరంతి, ప్రాణా గుహాశయాన్నిహితా
సప్తసప్త ॥ 2 ॥**

ప్రాణంత్యనేన ప్రాణః. అన ప్రాణనే. అనేన = దీనిచే, ప్రాణంతి = బ్రతుకుదురు, ప్రాణము. ప్రాణంత్యమీభిర్లోక ఇతి, ప్రాణాః, అనప్రాణనే. అమీభిః = వీనిచే, లోకః = లోకము, ప్రాణంతి = బ్రతుకును, ఇతి, ప్రాణములు. ప్రకర్షణ = లెస్సగా, అనంతి = జీవంతి = బ్రతుకును, ప్రాణము. ఆర్చ్యత ఇత్యర్చిః, అర్చ పూజాయాం. అర్చ్యతే = పూజింపబడునది, ఇతి, అర్చిః = అర్చిస్సు, సమిధ్యతే = అగ్ని రసయేతి సమిత్. ధ. అనయా = దీనిచే, అగ్నిః = అగ్ని, సమిధ్యతే = మిక్కిలి ప్రకాశించును, ఇతి, సమిధ. హ్వయతి రసవద్వస్తు జిహ్వ. హ్వయో స్పర్థాయాం శబ్దేచ. రసవత్ = రసయుక్తమైన, వస్తు = వస్తువుల, హ్వయతి = ఇచ్చయించునది, జిహ్వ = నాలుక, గుహ+ఆశయాత్ = పంచకోశ పరంపరా రూప గుహకు నాధారమైన, తస్మాత్ = ఆ శబలబ్రహ్మము వలన, సప్త = ఏడు సంఖ్యగల, ప్రాణాః = ప్రాణములును, సప్త+అర్చిషః = ఏడుమంటలును, సప్త, సమిధః = సమిధలును, సప్త, జిహ్వః = జిహ్వలును, ప్రభవంతి = పుట్టును, 1. ఆకాశస్థాన స్వాధిష్ఠానమున వ్యానమును, 2. వాయుస్థాన విశుద్ధమున నుదాన వాయువును, 3. అగ్ని స్థానానాహతమున సమానవాయువును, 4. ఆపోస్థాన మణిపూరకమున ప్రాణమును, 5. పృథివీస్థాన మూలాధారమున నపానమును, 6. అహంకారతత్త్వ స్థానమున నాజ్ఞాచక్రమున సంకల్ప ప్రవాహజనితావరణ ప్రభావమున రేచక పూరకముల కలిగించు కుండలినీశక్తియగు నేడుపడగల శేషుడును, 7 మహత్తత్త్వ స్థానమున సహస్రార చక్రమున నంతర్ముఖవృత్తి జనితావరణభంగ ప్రభావమున

బ్రహ్మబోధన మొనరించు జంగమ సరస్వతి క్షీణత్వమునుడిపిన సహస్ర ఫణులు
గల యాదిశేషుడును సప్తప్రాణములు, సప్త+అర్చిషః = ఏడు మంటలును,
1. ఆకాశస్థానమున వినుశక్తి, 2. వాయుస్థానమున స్పర్శను గ్రహించుశక్తి,
3. అగ్నిస్థానమున రూపగ్రహణశక్తి, 4. ఆపోస్థానమున రసగ్రహణశక్తి,
5. పృథివీస్థానమున గంధ గ్రహణశక్తి, 6. ఆజ్ఞా చక్రమున ద్వింద్వముల కలిగించు
సంకల్పశక్తి, 7. సహస్రారమున నిర్ద్వింద్వత్వముచే నేర్పడిన శుద్ధసాత్వికవృత్తితో
సరస్వతీ నదియనబడు బోధనాశక్తి యివి యేడుజ్ఞానములు. సప్త, సమిధః = సమిధలు,
అగ్ని హోత్రమున కాల్పివేయు కట్టెలు సమిధలు, శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ
సంకల్పనిశ్చయములనబడు నియ్యేడును సమిధలు. బహిర్ముఖ వృత్తులనబడు
నియ్యేడును సమిధలు సప్త, జిహ్వః = నాలుకలు, శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ
సంకల్ప నిశ్చయేచ్ఛలు జిహ్వలు. ప్రభవంతి = పుట్టును, యేషు = వేనియందు,
ప్రాణాః = ప్రాణములు, చరంతి = సంచరించుచున్నవో, ఇమే = ఈ, లోకాః =
కనబడు గోళకములు, సప్తసప్త = ఏడేసి ఏడేసి తత్త్వములు చాలపరుసలుగలవు,
తస్మాత్ = ఆ శబల బ్రహ్మము వలన, హితాః = ఉంచబడినవి, ఇట్లేదేడు జతలుగల
సమస్తమును నియ్యేడు స్థానములందే శబలబ్రహ్మ ముంచినది.

**మం॥ అతస్సముద్రా గిరయశ్చ సర్వే స్సాత్మ్యందంతే సింధవ స్సర్వ
రూపాః । అతశ్చ విశ్వా ఓషధయో రసాచ్చ, యే నైషభూత స్తిష్ఠ
త్యంతరాత్మా ॥ 3 ॥**

అతః = ఈ శబలబ్రహ్మమునుండి, సర్వే = సమస్తములైన, సముద్రాః =
సముద్రములును, గిరయః = పర్వతమును, పుట్టెను, అస్మాత్ = ఈ శబల
బ్రహ్మమునుండి, సర్వరూపాః = సర్వరూపములును, సింధవః = నదులు, స్థందంతే
= ప్రవహించుచున్నవి, ఏషః = ఈ, అంతరాత్మా = ప్రత్యగాత్మ, భూతః =
పొందబడినదై, తిష్ఠతి = ఆగియున్నది, విశ్వా = సమస్తమైన, ఓషధయః = ఓషధులు,
అతః = ఈ, రసాత్ చ = రస స్వరూపుడైన శబలబ్రహ్మము వలననే, పుట్టినవి,

సమ్యగునక్తి చంద్రోదయా దితి సముద్రః. ఉదక్లేదనే. చంద్రోదయాత్ = చంద్రోదయమువలన, సమ్యక్ = మిక్కిలి, ఉనక్తి = వృద్ధి పొందునది, ఇతి, సముద్రము. సమంతాన్ముదం రాతీతి సముద్రః. రాదానే. సమంతాత్ = అంతట, ముదం = సంతోషమును, రాతి = ఇచ్చునది, ఇతి సముద్రము. ముద్రయా సహిత స్సముద్రః. ముద్రయా = ఈశ్వరాజ్ఞతో, సహితం = కూడినది. సముద్రము. చంద్రుడు మనస్సు. మానసిక సంకల్పోత్పత్తిచే అభివృద్ధియగు జరరము సముద్రము. జరర పూర్ణత్వముచే సంతోషమునిచ్చునది కనుక సముద్రము. ఈశ్వరాజ్ఞ ప్రకారమున్నది. ఈశ్వరాజ్ఞ తప్పినచో జరరము తలక్రిందులై మృత్యుముఖ ప్రవేశ మగుదుము. కాలేన గీర్వత ఇతి గిరిః గృని గరణే. కాలేన = కాలముచే, గీర్వతే = చెఱుపబడునది, ఇతి, గిరి. గిరణం గిరిః. గృనిగరణే. గిరణం = మ్రింగుట, గిరి. శల్యములు పర్వతములు. కాల స్వరూపియగు శ్వాసచే శిథిలములగును. అన్నరసాదుల మ్రింగి బలవంతములగు చుండును. సర్వమోహముల పుట్టించుటచే సర్వరూపి. స్యందతే సింధుః. స్యందూ ప్రసవణే. స్యందతే = ప్రవహించునది, సింధువు, రక్తనాళములు నదులు. సింధువు = నది, ఓషం దాహం ధయంతీ త్యోషధయః, థేట్ పానే. ఓషం = దాహం = దప్పికను, ధయంతి = పోగొట్టునవి, ఇతి, ఓషధులు. బ్రహ్మానంద రసముచే నుత్పన్నమగు నోషధివలన సమస్త తృప్తలును లయమగును.

**మం॥ బ్రహ్మ దేవానాం పదవీః కవీనా మృషి ర్విప్రాణాం మహిషో
మృగాణామ్ । శ్వేనో గృధ్రాణాగ్ం స్వధితి ర్వనానాగ్ం సోమః
పవిత్ర మత్యేతి రేభన్ ॥ 4 ॥**

దీవ్యంతీతి దేవాః దివక్రీడాదౌ. దీవ్యంతి = క్రీడించువారు, ఇతి, దేవాః. దివి భవాః దివ్యాః. మాత్రాది నిరపేక్షేణ ధర్మవిశేషా దేవ ఉత్పద్భ్యంత ఇత్యుపపాదుకాః, దివ్యాశ్చతే ఉపపాదుకాశ్చ దివ్యోప పాదుకాః. దివి = స్వర్గమున, భవాః = ఉండువారు, దివ్యాః = దివ్యులు, మాత్రాది = తల్లి మొదలైన వారిని, నిరపేక్షేణ కోరకనే, సృష్టిసంబంధమైన తల్లిదండ్రులు లేకనే, ధర్మ విశేషాత్+వివ = ధర్మము వలననే, ఉత్పద్భ్యంతే పుట్టువారు, ఉపపాదుకాః = ఉపపాదుకులు, దివ్యాశ్చ =

స్వర్గమునందుండి, ఉపపాదుకాశ్చ = ఉపపాదుకులైన, తే = వారు, దివ్యోపపాదుకులు = అయోనిజులై స్వర్గమందున్న దేవతలు, బృంహతి వర్ణయతి ప్రజా ఇతి బ్రహ్మ. బృహివృద్ధౌ. ప్రజాః ప్రజలను, బృంహతి = వర్ణయతి = వృద్ధి నొందించువాడు, ఇతి, బ్రహ్మ. దేవానాం = దేవతలలో, బ్రహ్మ వృద్ధినిందించు నట్టి బ్రహ్మ యగుచున్నాడు, కవతే చాతుర్యేణ కవిః. కబ్బవర్ణే, వబయో రభేధః, చాతుర్యేణ = చాతుర్యముచేత, కవతే = వర్ణించువాడు, కవి, కవయతి చాతుర్యేణ వర్ణయతీతి కవిః చాతుర్యేణ, కవయతి = వర్ణించువాడు, ఇతి, కవి. మానవ పశుపక్షి సరీసృప క్రిమికీటకాదుల నిర్మించుటకు ముందీశ్వరుండు నిపుణత్వముగా మధ్యమవాక్కుచే సంకల్పించి, వైఖరీవాక్కుచే వర్ణించుకొని చిత్రోపచిత్రముగా నిర్మించుచున్నాడు, పద్యంతే గచ్ఛంత్యస్యామితి పదవీ ఈ. సీ. అస్యాం = దీనియందు, పద్యంతే గచ్ఛంతి = నడతురు, ఇతి = కనుక, పదవీ, పదాన్యస్యాం విద్యత ఇతి పదవీ, అస్యాం = దీనియందు, పదాని = అడుగులు, విద్యతే ఉండును. ఇతి కనుక, పదవీ. కవీనాం = చాతుర్యముగా వర్ణించువారిలోని, పదవీః = ప్రజ్ఞతో ముందంజ వేయుచు నభివృద్ధి మార్గమునపోవు నడక యగుచున్నాడు. విశేషేణ పాపేభ్యః ఆత్మానం, పరంచ పాతీతి విప్రః, పారక్షణే. విశేషేణ = విశేషముగా, ఆత్మానం = తనను, పరంచ = పరునిని, పాతి = రక్షించువాడు, ఇతి, విప్రుడు, జ్ఞానస్య పారగమాత్ ఋషిః, జ్ఞానస్య = జ్ఞానముయొక్క, పార = పారమును, గమాత్ = పొందుటవలన, ఋషి విప్రాణాం = విప్రులలో, ఋషిః = సంపూర్ణ జ్ఞానియగును, మార్గణం మృగః, మృగ అన్వేషణే. మార్గణం = వెదకుట, మృగము, మృగ్యత ఇతి మృగః, మృగ్యతే = వెదకబడునది, ఇతి, మృగము, సత్వవత్సాత్ మహ్యత ఇతి మహిషః మహా పూజాయాం. సత్వవత్సాత్ = బలముగల దౌటవలన, మహ్యతే = పూజింపబడునది, ఇతి, మహిషము, మృగాణాం = వెదకబడు వస్తువులలో, మహిషః = పూజనీయ వస్తువగును. పూజ్యవస్తువైన బ్రహ్మమునే వెదకవలయును. గృధ్నీతీతి గృధ్రః గృధు భికాంక్షాయాం. గృధ్నీతి = అన్ని వైపుల కాంక్షించునది, ఇతి, గృధ్రము స్వాయతే శ్వేనః. శ్వేజ్గతౌ, శ్వాయతే = తీవ్రముగా పోవునది. శ్వేనము. గృధాణాం ఆనందము కొఱకై యన్నివైపుల పరుగెత్తు కాంక్షలలో, శ్వేనః = తనవైపు

తీవ్రముగా పోవునతండగును, తానే బ్రహ్మనంద స్వరూపి కనుక తనవైపు తురీయ మార్గమున పరుగెత్తు స్వరూపుడు తానే యగును. వన్యత ఇతి వనం. వనుయాచనే. వన్యతే = అడుగబడునది, ఇతి కనుక వనము, వన్యతే సేవ్యత ఇతివనం. వనషణ సంభక్తౌ. వన్యతే సేవ్యతే ఆశ్రయింపబడునది. ఇతి, వనము. వనతీతి వనం. వన సంభక్తౌ. వనతి కూడి యుండునది ఇతి, వనము. స్వం స్వకీయం. ధియతి బిభర్తీతి స్వధితిః ధ్విధారణే. స్వం = స్వకీయం = తన సంబంధమైన వానిని, ధియతి = బిభర్తి = పోషించునది, ఇతి, స్వధితి. వనానాం = అడుగబడినవారిలో, లెస్సగా కూడియుండువారిలో. ఆశ్రయింపబడినవారిలో, స్వధితిః = స్వకీయమైన వానిని పోషించునతడు శబలబ్రహ్మము. తాను ఆత్మ. ఇంద్రియాదులేమేమో యడుగుచునే యుండును. త్రిగుణసృష్టి తనతో కూడుకొని యాశ్రయించియే యుండును. వీని పోషించుటలో మునిగినచో అనాత్మను వృద్ధిచేసికొని బంధములో పడిపోదుము. దేవునిలో లీనమైనచో తన సంబంధమైన రక్షణయగును. వనములలో స్వధితి శబలబ్రహ్మము. సూతే అమృత మితి సోమః షూఞ్ పాణి ప్రసవే అమృతం = అమృతమును, సూతే = పుట్టించువాడు, ఇతి, సోముడు, అమృతమును పుట్టించు వాడై, రేభన్ అజప మంత్రయుక్తుడగుచు, పవిత్రం = పవిత్రమును, అత్యేతి = అతిక్రమించును, తానే బ్రహ్మమగుచున్నందున నన్నియు తననుండి పవిత్రతను పొందుచున్నవి. తానింకొక దానితో పవిత్రము నొందుటలేదు స్వభావసిద్ధముగా పరమపావన వస్తువగు బ్రహ్మమే తానగును.

**మం॥ అజా మేకాం లోహిత శుక్లకృష్ణాం । బహ్వం ప్రజాం జనయంతీగ్ం
సరూపామ్ । అజోహ్యేకో జుషమాణో₂ను శేతే జహాత్యేనాం
భుక్త భోగామజో₂న్యః ॥ 5 ॥**

అజతీ త్యజా. అజగతి క్షేపణయోః, అజతి = తిరుగునది, ఇతి, అజా. ఏతికార్యం కర్తుం స్వయమేవ గచ్ఛతీతి ఏకః, కార్యం = కార్యమును, స్వయమేవ = తానే, కర్తుం = చేయుటకు, ఏతి = గచ్ఛతి = పొందును, ఇతి, ఏకము, ఇతర కరణ సహాయము లేకనే స్వయముగా నన్ని కార్యముల చేయునది ఏకము. లోహిత

వర్ణత్వాత్ లోహితం. లోహిత = ఎఱుని, వర్ణత్వాత్ = వన్నె కలదగుట వలన, లోహితము. శోకతి గచ్ఛతి మనః అస్మిన్నితి శుక్లః. శుకగతౌ, మనః = మనస్సు, అస్మిన్ = దీనియందు, శోకతి = గచ్ఛతి = ప్రవర్తించును, ఇతి, శుక్లము = తెలుపు, కర్షతి చిత్త మితి కృష్ణః, కృష్ణ విలేఖనే. చిత్తం = చిత్తమును, కర్షతి = ఆకర్షించునది, ఇతి, కృష్ణము = నలుపు, సర్వం కరోతీతి కృష్ణః, దుకృష్ణ కరణే. సర్వం = సర్వమును, కరోతి = చేయువాడు, ఇతి, కృష్ణుడు, దైత్యాన్ కర్షతీతి కృష్ణః, కృష్ణ విలేఖనే. దైత్యాన్ = దైత్యులను, కర్షతి = నలిపి వేయువాడు, ఇతి, కృష్ణుడు, ప్రజాయత ఇతి ప్రజా. జనీప్రాదుర్భావే, ప్రజాయతే = పుట్టునది, ఇతి, ప్రజా, అజాం = సర్వవ్యాపకము కానందున తిరుగునదియు, ఏకాం = కేవల బ్రహ్మపు సాన్నిధ్యము తానే యన్ని కార్యముల నేసాధనము లేకున్నను చేయునది యును, లోహితశుక్ల కృష్ణాం = ఎఱుని రజోగుణమును, తెల్లని సత్వగుణమును, నల్లని తమోగుణమును గలదియును. సరూపాం = సమానమైన రూపముగల, బహ్విం = అనేకమైన, ప్రజాం = జీవేశసృష్టిని, జనయంతీం = పుట్టించుచున్న మాయను, ఏకః = ఒక, అజ = అయోనిజుడగు జీవుడు, జుషమాణః = ప్రీతి పూర్వకముగ సేవించుచు, అనుశేతే = అనుసరించుచున్నాడు. అన్యః అజః = ఇంకొక యయోనిజుడగు జీవుడు, భుక్త భోగాం = అనుభవించిన భోగ స్వరూపిణి యగు, చర్వితచర్వణ స్వరూపిణియగు, ఏనాం = ఈ మాయను, జహాతి = వదలు చున్నాడు, అవిద్యతో కూడుకొని మాయకు లోబడును. సువిద్యతో కూడుకొని మాయను విడిచి బ్రహ్మమున లయమగును. జీవావిద్యమాయ లనాదులు, మొదలు లేనివి. పుట్టుక లేనివి.

మం॥ హగ్ంస శ్శుచి ష ద్వసు రస్తరిక్షస, ధోతా వేదిష దతిథి ర్దురోణ
సత్ । నృషద్వరసదృత సద్వోమ సదబ్జా, గోజా ఋతజా అద్రిజా
ఋతం బృహత్ ॥ 6 ॥

హంతీతి హంసః, హస హింసా గత్యోః. హంతి = చంపును, పోవును ఇతి,

హంస. హంతి తమ ఇతి హంసః, హన హింసాగత్యోః తమః = తమస్సును = చీకటిని, హంతి = పోగొట్టువాడు, ఇతి, హంస. శోచంత్య నేనేతి శుచిః. శుచ శోకే. అనేన = దీనిచే, శోచంతి = వ్యథనొందుదురు, ఇతి, శుచి, పరి శుద్ధత్వాత్ = పరిశుద్ధమైనది, శుచి, శోచతి శుద్ధతీతి శుచిః, శోచతి = శుద్ధతి = పరిశుద్ధమైనది, ఇతి, శుచి, వసతీతి వసుః వసనివాసే. వసతి = ఉండును, ఇతి, వసువు. వసతి ప్రభూణాం గృహే వసుః, వస నివాసే. ప్రభూణాం = ప్రభువుల యొక్క, గృహే = గృహమునందు, వసతి = ఉండునది, వసువు. వస్తి భూమి మాచ్ఛాదయతీతి వసుః. వస ఆచ్ఛాదనే. భూమిం = భూమిని, వస్తి = ఆచ్ఛాదయతి = కప్పియుండునది, ఇతి, వసువు. ఆహత్య వసంతీతి వసవః ఆహత్య = కూడుకొని, వసంతి = ఉండువారు, వసవః = వసువులు, వసనివాసే. అంతః ఈక్షతే జగదస్మిన్నిత్యంతరిక్షం. ఈక్ష దర్శనే. అంతః = దీనిలోపల, అస్మిన్ = దీనియందును, జగత్. ఈక్షతే = చూడబడును, ఇతి, అంతరిక్షము. జుహోతి హోతా, హుదానాదనయోః జుహోతి = హోమము చేయువాడు, పూజాదికం విందతీతి వేదిః విద్-ఇ-లాభే. పూజాదికం = పూజాదికమును, విందతి = పొందునది, ఇతి వేది. అతతి సతతం గచ్ఛతీత్యతిథిః అతసాతత్యగమనే. అతతి = సతతం, గచ్ఛతి = ఎల్లప్పుడును దిరుగువాడు, ఇతి, అతిథి, నృణంతి నయంతి సర్వం స్వవశమితి నరాః నృనయే. సర్వం = అన్నియు, స్వవశం = తమ వశమును, నృణంతి = నయంతి = పొందించుకొనువారు, ఇతి, నరులు, వరణం వరః. వృజ్ వరణే. వరణం = వరించుట, వరః = వరము. వ్రీయతే జనైరితి వరం వృజ్ సంభక్తే. జనైః = జనులచేత, వ్రీయతే = ఆశ్రయింపబడునది, ఇతి, వరము, వ్రీయత ఇతి వరః వృజ్-వరణే, వ్రీయతే = వరింపబడునట్టిది, ఇతి, వరము. ఇయర్తి హృదయమితి ఋతం. ఋగతౌ, హృదయం = హృదయమును, ఇయర్తి = పొందునది, ఇతి, ఋతము, విశ్వం వ్యయతి సంవృణోతీతి వ్యోమ. వ్యేజ్ సంవరణే, విశ్వం = విశ్వమును, వ్యయతి = సంవృణోతి = వ్యాపించునది, ఇతి, వ్యోమ, అవత్యవకాశ దానేనేతి వ్యోమ. అవరక్షణే, అవకాశదానేన = అవకాశము నిచ్చుటచే, అవతి = రక్షించునది, ఇతి వ్యోమము, అద్భుః జాయత ఇత్యబ్జః.

జనీప్రాదుర్భావే. అద్భుతః = నీళ్ళవలన, జాయతే = పుట్టునది, ఇతి, అబ్జము. అప్పుజాతః అబ్జః. అప్పు = నీళ్ళయందు, జాతః = పుట్టినవాడు, అబ్జుడు గచ్చతి గమ్యత ఇతివా గౌః, గమ్-ఇ- గతే. గచ్చతి = పోవునది, గమ్యతే = పొందబడునది, వా = కనుకనైనను, ఇతి, గౌః = గోవు, అద్యతే అత్తితిచ అద్రిః. అద భక్షణే. అద్యతే = భక్షింపబడునది, అత్తి = భక్షించువాడు, ఇతి. చ, అద్రి, బర్హతీతి బృహత్, బృహ వృద్ధౌ. బర్హతి = వృద్ధిపొందునది, ఇతి, బృహత్ హంసః = చంపువాడును, సర్వవ్యాపకముగా తాను కదలకయుండి సర్వమును గదలునట్లు చేయువాడును, అజ్ఞానాంధకారమును జ్ఞానదీపముచే పోగొట్టువాడును, శుచిషత్ = జడమైన మనస్సును జలంపజేయుటచే వ్యథ నొందించువాడును, తన్ను సమీపించుకొలది పవిత్రునిగా చేయువాడును, వసుః = వ్యావహారిక ప్రాతిభాసిక వస్తువులన్నియు తత్త్వజ్ఞానముచే మిథ్యలగుచుండగా అధిష్ఠాన రూపమున నెపుడును నుండువాడును. స్థూల ప్రపంచమనెడు భూమిని లోపల వెలుపల కప్పియున్నవాడును, మాయా సమన్వితత్వమున నన్నింటిని గూడుకొనియుండువాడును, అంతరిక్షసత్ = తన లోపలనే దృశ్య ప్రపంచమును చూచువాడును, హేతా = బ్రహ్మయజ్ఞమున బ్రహ్మగ్నిలో అనాత్మవంతటిని హోమము చేయువాడును, వేదిషత్ = పూజాదికమును పొందు యజ్ఞవేది యైనవాడును, అతిథిః = మహాకారణమున జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి తురీయములందు తిరుగువాడును, సృషత్ = అన్నిటిని దనవశమున చేసికొను యోగ్యతగల శుద్ధ సాత్విక ప్రకృతియందుండువాడును, దురోణసత్ = గృహము లనబడు సర్వ శరీరము లందుండువాడును, వరషత్ = జనులచే ఆశ్రయింపబడు శ్రేష్ఠవస్తువులందన్నిట నుండువాడును, ఋతసత్ = శాస్త్రీయ సత్యములు దృఢమగునట్లు అనుభవ బలమును కలిగించువాడును, వ్యోమసత్ = విశ్వమును వ్యాపించి, సదాశివ స్వరూపమున తిరోధానానంతర మనుగ్రహ స్వరూపియై యన్నింటికి అవకాశ మొసగువాడును, అబ్జాః = ఆపోస్థానమున శబ్దబ్రహ్మ స్వరూపమున బ్రాతిభాసికముగా పుట్టునవియు, గోజాః = వాక్రూపంచముచే పుట్టు సంకల్పాదులును, ఋతజాః = శాస్త్రీయ సత్యమునుండి పుట్టిన యనుభవ

జ్ఞానాదులును, అద్రిజాః = తినంబడు వస్తువులనుండి, తినెడు ప్రాణాపానాది వాయువుల నుండియు పుట్టెడు క్రియాకలాపములును, ఋతం = శాస్త్రీయ సత్యమును, బృహత్ = బ్రహ్మమే.

**మం॥ ఘృతం మిమిక్షి రేఘృత మస్యయోని ర్భృతే శ్రితో ఘృత మువ
స్యధామ । అనుష్ఠధ మావహ మాదయ స్వ, స్వాహాకృతం వృషభ
వక్షి హవ్యమ్ ॥ 7 ॥**

జిఘర్తితి ఘృతం, ఘృక్షరణ దీప్తోః. జిఘర్తి = జాఱునది, ప్రకాశించునది, కరగునది, ఇతి, ఘృతము, కనిపెట్టు శక్తి అగ్ని. కంటియందు గళయున్నంత సేపును కనిపెట్టుచుండుము. నేత్రమునం గళ యెప్పుడాఱిపోవునో యవుడే మన లోకముండదు. అట్టి కళయే చూపును అహంకారమును నగును. కళ ఆఱిపోయిన వెంటనే కంటిలో జిడ్డు క్రమ్మును, ఈ జిడ్డింత వఱకు నఖండమువలె రెండు కన్నులందును రెండు దీపములవలె వెలుగుచుండును. ఇట్టి జిడ్డే ఘృతము. చమురుదీప మారిపోయిన వెంటనే వెలుగున్నపుడచటికి వచ్చిన ఆముదము క్రిందికి జాఱును. కరగి దీపజ్వాలగను, వెలుగుగను నుపయోగ పడుచుండెను. నేత్రము నందలి కళకును కనిపెట్టు అహంకారునికిని ఉపయోగించు జిడ్డే ఘృతం. దేవునిలో లీనమగుకొలదియును నిట్టి జిడ్డు పరిశుద్ధమగుచు, జీవశుద్ధ జీవ ఈశతత్వ జ్యోతిగా మాఱుచుండును, ఇట్టి ఘృతమును, మిమిక్షిరే=చల్లుచుండిరి. హోతాగ్నిధ్రాధ్వర్యులు చల్లుచుండిరి. ఘృతం = ఆ నేయి, అస్య = ఇయ్యగ్నికి, యౌతిశిశ్నేన యోనిః యు మిశ్రణే, శిశ్నేన = శిశ్నముతో, యౌతి = కూడుకొనునది, యోనిః = జన్మ స్థానమగు యోని, కొన్ని రోగములచే మానవుడు చనిపోయినను ఇంకను ఉష్ణముండును. సెందూర మండూరాది యౌషధములచే నయ్యుష్ణమయి పోవు వఱకును మాటలాడును. కనిపెట్టును, ఇయ్యగ్నియే అహంకారుండు. ఇట్టి అగ్నికి యోని దైవికమైన మనశరీరములో సంభవించెడు ఘృతము. ఘృతే = ఇట్టి ఘృతము నందు, శ్రితః = ఇట్టి యగ్ని యాశ్రయించి యుండును, అస్య = ఇయ్యగ్నికి,

ఘృతం+ఉ = ఈ నెయ్యియే, దధాతి, ధీయతే ధామ. దు ధాజ్ ధారణపోషణమోః.
 దిధాతి = ధరించునదియు, ధీయతే = ధరింపబడునదియు, ధామ = ధామము,
 అగ్నిని ధరించునదియు, అగ్నిచే ధరింపబడునదియునగు ధామమీ ఘృతమే.
 అనుష్వధం = హుతమగు హవిస్సు ననుసరించి, ఆవహ = కలిగింపుము, పరి
 శుద్ధ హుతమునుబట్టి పరిశుద్ధత్వమునే కలుగజేయుము. ఎట్టి హుతమో అట్టిదే
 కలుగును. వర్షతి రేత స్పించతీతి వృషభః వృష సేచనే. రేతస్ = రేతస్సును,
 వర్షతి = సించతి = విడుచునది, ఇతి, వృషభము, శిఖా చక్రము నందలి అగ్నిచే
 రేతస్సు కలుగును. ఉత్తర దశమున హంస విహరించినపుడు రతిప్రీతి యని
 యుత్తరగీతలో నున్నది. రేతస్సును కలిగించు ఓఅగ్ని! మాదయస్వ = ఆనందము
 నొందింపుము, అగ్ని, అహంకారము, ఆనందమయకోశము జీవత్వము నిచటనే
 యున్నందున నావరణ భంగమొనరించు జ్ఞానాగ్నిగా పరిణమించి బ్రహ్మానందమును
 కలిగింపుము. హూయతే హవ్యం. హూదానాదనయోః. హూయతే వేల్వబడునది.
 హవ్యము దేవయోగ్యము హవ్యము. కూయతే పితృభిః స్థూయత ఇతి కవ్యం.
 కుశభే పితృభిః = దేవతలచేత కూయతే సూయతే = స్తోత్రము చేయబడునది,
 ఇతి, కవ్యము, పితృదేవయోగ్యము కవ్యము. స్వాహాకృతం = స్వాహా చేయబడిన,
 హవ్యం = దేవయోగ్యమైన హవిస్సును, వక్షి = యథా యోగ్యముగా పొందింపుము.

**మం॥ సముద్రా దూర్మిర్మధుమాగ్ం, ఉదార దుపాగ్ంశునా సమమృత
 త్వమానట్ । ఘృతస్య నామ గుహ్యం యదస్తి, జిహ్వో దేవానా
 మమృతస్య నాభిః ॥ 8 ॥**

సమంతాన్ముదం రాతీతి సముద్రం. రాదానే. సమంతాత్ = అంతట, ముదం
 = సంతోషమును, రాతి = ఇచ్చువాడు, ఇతి, సముద్రుండు. రాదానే. మాద్యంత్యనేనేతి
 మధుః, అనేన = దీనిచేత, మాద్యంతి = మదింతురు, హరింతురు. ఇతి, మధువు
 మదీహర్షే ఋచ్చతి గచ్ఛతీ త్యూర్మిః, ఋగతౌ. ఋచ్చతి = గచ్ఛతి = చరించునది,
 ఇతి, ఊర్మి, గూహనీయం గుహ్యం, గుహూ సంవరణే. గూహనీయం = దాచతగినది,

గుహ్యము, ఉపాంశువాక్యాని జాత మస్మిన్నితి ఉపాంశు. ఉపాంశువాక్యాని = మెల్లని మాటలు, అస్మిన్ = దీనియందు, జాతం = పుట్టును, ఇతి, ఉపాంశువు. హ్యయతి రసవద్వస్తు జిహ్వో హ్యేజ్ సర్ధాయాం శబ్దేచ. రసవద్వస్తు = రసయుక్తమైన వస్తువులను, హ్యయతి = ఇచ్చయించునది, జిహ్వో నహ్యత ఇతి నాభిః. ఇహబంధనే. నహ్యతే = కట్టబడునది, ఇతి, నాభి, సముద్రాత్ = అంతట వ్యాపించి, అన్ని జీవులకును నానందమొసగునట్టి శబల బ్రహ్మమునుండి, మధుమాన్ = మదించునట్టియు, మాధుర్యముగల, స్థూల సూక్ష్మ శరీర విషయము లన్నియు, ఆనందయుక్తములనియు, ఈ శరీరద్వయ సంబంధమైన ఆస్తులు, విద్యలు నావే యనియు, ఇవన్నిటినిబట్టి నేను గొప్పవాడననియు మదమును కలిగించు. ఊర్మిః = చరించునట్టి స్థూలము. ఉదారత్ = పుట్టెను, ఘృతస్య = ఈ జిడ్డుయొక్క, గుహ్యం = రహస్యమగు, యత్ = ఏ, నామ = పేరు, అస్తి = కలదో, ఉపాంశునా = గురుకీలులో క్రమక్రమముగా స్థూల సూక్ష్మకారణ మహా కారణముల దాటునట్టి ఆ ఏకాంతముచేత, అమృతత్వం = మరణరహితత్వమగు బ్రహ్మత్వమును, సం అనట్ = లెస్సగా పొందుచున్నాడు అయ్యేకాంతము, దేవానాం = దేవతల యొక్క, జిహ్వో = బ్రహ్మనందరసము నిచ్చయించు జిహ్వయును, అమృతస్య = అమృతము యొక్క నాభిః = కట్టబడు నాభి. అమృతమునకును మనకును సంబంధమును దృఢపఱచు నాభిగను నున్నది.

**మం॥ వయం నామ ప్రబ్రవామా ఘృతేనాస్మిన్ యజ్ఞేధారయామా
నమోభిః । ఉపబ్రహ్మ శృణవ చ్ఛస్యమానం । చతుశ్చుంగోఽ
వమీధ్గార ఏతత్ ॥ 9 ॥**

యజతే యజ్ఞః. యజదేవపూజా సంగతికరణ దానేషు. యజతే = పూజించుట, యజ్ఞము. జిఘ్రీతి ఘృతం. ఘృక్షరణ దీప్తోః జిఘర్తి=జాటునది, ప్రకాశించునది, ఇతి కనుక, ఘృతము. క్షరణం = జాటుట, దీప్తి = ప్రకాశించుట, శృణాతీతి శృంగమ్, శృహింసాయాం. శృణాతి = హింసించునది, ఇతి, శృంగము. శృణాతి హినస్తీతి శృంగమ్. శృణాతి = హింసన్తి = హింసించునది. ఇతి, శృంగము.

గూయత ఇతి గౌరః గుణ్గతౌ, గూయతే = పొందబడునది, యెఱుగబడునది, ఇతి కనుక, గౌరము. గురతే మనోఽస్మిన్నితి గౌరః గురీ ఉద్యమనే. మనః = మనస్సు, అస్మిన్ = దీనియందు, గురతే = ఉద్యమించును ఇతి గౌరము, ఉద్యమించు = ప్రయత్నించు, గూయతే కీర్త్యతే గౌరః గుశబ్దే కీర్తించు = పొగడు, గూయతే కీర్త్యతే = పొగడబడునది, గౌరము-- వయం = మేము, అస్మిన్ = ఈ, యజ్ఞే = ఆత్మపూజ యనంబడు జ్ఞానయజ్ఞమునందు, ఘృతేన = ప్రకాశముచేత అనగా బ్రహ్మ అంతర్ముఖ వృత్తితో తెలియబడుటచే. నామ = పై ఎనిమిదవ మంత్ర ప్రకారము ఏకాంతమనెడు నామమును, ప్రబ్రవామ = ప్రకర్షముగా పలుకుచున్నాము, ఉపాంశువు = ఏకాంతము, వాచకము, ఉపాంశువు మానసిక మని స్వాధ్యాయము మూడు విధములు. సంకల్పరాహిత్య స్థితియగు నేకాంతమున నిల్చుటే యుపాంశుస్వాధ్యాయము. ప్రకర్షముగా పలుకుట యనగా సంకల్ప రాహిత్యస్థితికి నేగుట. నమోభిః = జీవత్వాభివృద్ధికి గాకుండ బ్రహ్మమును నొందుటకే చేయు ప్రయత్నములచే, ధారయామ = ధరించుచున్నాము, చతుశ్చంగః = ఆకార ఉకార మకారార్ధమాత్మక లనెడు నాలుగుకొమ్ములు గలిగినదియు, అజ్ఞానులను ఈ నాలుగుకొమ్ములచే స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహా కారణములలో పడవేసి హింసించునట్టి నాలుగు కొమ్ములు కలిగినదియు, శస్యమానం = కొనియాడదగినట్టియు, ఉపాంశువగు నేకాంతమునకు సంకల్ప రహితమగుటకు గురుకీలుచే ప్రయాణము చేయుచుండగా అవలీలగా దుర్గమములగు స్థూల సూక్ష్మ కారణ మహాకారణముల దాటించు అకారోకార మకారార్ధమాత్రలు గలిగి బ్రహ్మాదులచే కొనియాడదగి నట్టియు, ఉపస్మణవత్ = సమీపమున, తురీయాతీత పథమున నడచు విధమును వినిపించుచు నడిపించు నదియును, గౌరః = మనస్సు దీనియందు లీనమగుటకు ప్రయత్నించునట్టిదియును నగు ప్రణవము అనగా బ్రహ్మనుసంధానము, అవమీత్ = బ్రహ్మ తత్త్వమును ప్రతిపాదించెను, నిజగురుడై తెలియజేసెను.

మం॥ చత్వారి శృంగాత్రయో అస్యపాదా । ద్వే శీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య
త్రిధా బద్ధో వృషభోరోరవీతి । మహోదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ

శృణాతి హింసీతి శృంగమ్. శృహింసాయాం. శృణాతి = హింసన్తి = హింసించునది, ఇతి శృంగము. పద్యంతే అనేనేతి పాదః పదగతౌ. అనేన = దీనిచేత, పద్యంతే = పొందుదురు, పోదురు, ఇతి, పాదము, పద్యత ఇతి పాదః, పద్యతే = విభాగమునొందునది, ఇతి, పాదము - జరయా శీర్వతే శీర్షం. శృహింసాయాం. జరయా = జరచే, శీర్వతే = పీడింపబడునది. శీర్షము, హసతీతి హస్తః, హసహసనే, హసతి = ప్రకాశించునది, ఇతి హస్తము, శ్లిష్యతే = కూడుకొని యుండునది, హస్తము, హన్యతే అంశుకాది రనేన హస్తః, హసహింసా గత్యోః. అనేన = దీనిచేత, అంశుకాదిః = వస్త్రాదులు, హన్యతే = కొట్ట (కొలవ) బడును, కనుక హస్తము. వర్షతి రేతస్సించతీతి వృషభః. వృషసేచనే. రేతః = రేతస్సును, వర్షతి = సించతి = విడుచునది, ఇతి, వృషభము, మహ్యత ఇతి మహాః. మహాపూజాయాం. మహ్యతే = పూజింపబడునది, ఇతి, మహాః = పండుగ, తేజస్సు, మర్తోభూలోకః తత్రభవాః మర్త్యాః మర్తః = భూలోకము, తత్ర = అచట, భవాః = పుట్టినవారు, మర్త్యాః = మర్త్యులు, అస్య = ఈ శబల బ్రహ్మమునకు, శృంగాః = స్థూల సూక్ష్మ కారణ మహాకారణములచే హింసించునట్టి అకారోకార మకారార్థమాతృకస్థానములగు నాపోవ్యోమాగ్ని పృథివీస్థానములగు కొమ్ములు. చత్వారి = నాలుగున్నవి, అస్య = ఈ శబల బ్రహ్మమునకు, పాదాః = పాదములు, త్రయః = మూడు, మనోబుద్ధ్యహంకారములు, బ్రహ్మ విష్ణు మహేశులు, అహంకార తత్త్వ మహత్తత్త్వావృక్షతత్త్వము లనబడు జీవేశ శబల బ్రహ్మములందలి యిమ్మాదు తత్త్వములే పాదములు. శీర్షే = తలలు, ద్వే = రెండు, అవిద్యామాయలే తలలు, హస్తాః = హస్తములు. సప్త = ఏడు, ప్రకాశించునవియు, కూడుకొనియుండునవియు, కొట్టబడునవియు, వస్తుధాన్యాదుల కొలువబడునవియునైన హస్తములు ఏడు.

దైవహస్తములు :- బ్రతుకు, తెలివి, కోరిక, శక్తి, వినికిడి, చూపు, పలుకు.

జీవహస్తములు :- ప్రాణము, చిత్తము, మనసు, ఘటము, చెవి, కన్ను, వాక్కు.

మనుజహస్తములు :- శవము, మోహము, తల్లట, అసద, చెవుడు, గుడ్డి, మూగ.

హస్తస్థానములు :- విశుద్ధ, పశ్చిమ, ఆజ్ఞా, మూలాధార, స్వాధిష్ఠాన, అనాహత, మణిపూరకములు.

ఈ హస్తములే ప్రకాశములు. ఈ ప్రకాశములందే బ్రహ్మవిద్యా రహస్యము లన్నియు నిమిడియున్నవి. అనుభవ శాస్త్రజ్ఞ గురువులతో తెలిసికొనుడు. గుడ్డికంటి గురుబోధ గుడ్డిగానుండును. మాచే రచింపబడిన వేదాంత గ్రంథములన్నియు నీ ప్రకాశములందే వివరించుచున్నాము. ఆజ్ఞాచక్రమును శిఖాచక్రమును నవిద్యా జీవులబట్టి యొక్క జత. సహస్రార పశ్చిమ చక్రములు మాయేశులబట్టి జత.

త్రిధా = మూడు విధములుగా, బద్ధః = కట్టబడిన, వృషభః = సృష్టి స్థితి లయహేతు బీజప్రదమైన రేతస్సును విడిచి ప్రకృతియందుంచు పురుషుడు. మనో బుద్ధ్యహంకారములు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశులు అహంకార మహదవ్యక్తతత్త్వము లనబడు నీ మూడు ముళ్ళతో బంధింపబడిన పురుషుడు, జీవేశ శబల బ్రహ్మ పురుషుడుగను బంధములనబడు నీ తొమ్మిదిటినుండి ముక్తుడగు పురుషుడు ప్రత్యక్షరమాత్ర బ్రహ్మ స్వరూపుడుగను తెలియబడును. జీవేశ శబల బ్రహ్మములం దిట్లు మూడు విధములుగా బద్ధుడైన పురుషుడు ప్రణవస్వరూపుడు, బంధరహితుడు ప్రణవాతీతుడు. ఇట్టి వృషభః = ప్రణవస్వరూప పురుషుడు, మహః = సోఽహం భావముచే పూజింపబడు బ్రహ్మతత్త్వమును, రోరవీతి = ప్రతిపాదించుచున్నది, దేవః = ప్రకాశించు చైతన్యస్వరూపుడైన దేవుడు, మర్త్యాన్ = భూలోక సంబంధమైన స్థూలశరీరములనబడు మనుష్యులను, ఆవివేశ = ప్రవేశించెను,

మం॥ త్రిధా హితం ఫణిభిర్గుహ్యామానం । గవిదేవాసోఽఘృతమన్య విందన్

ఇంద్ర ఏకగ్ం సూర్య ఏకం జజాన । వేనాదేకగ్ం స్వధయా

నిష్ఠతక్షుః ॥ 11 ॥

త్రిధా = మూడు విధములుగా, హితం = ఉన్నవాడును మనోబుద్ధ్యహంకార ములుగను బ్రహ్మ, విష్ణు మహేశులుగను అహంకార మహదవ్యక్తతత్త్వము లనబడు

మూడు విధములుగా ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మ బ్రహ్మములందున్న వాడును ఫణత్య నయాఫణా. ఫణగతౌ అనయా = దీనిచే, ఫణతి = పోవును, ఫణము, ఫణ, ఫణా అస్యాస్తీతి ఫణీ, స, పు, అస్య = దీనికి, ఫణా = పడగ, అస్తి = కలదు, ఇతి = కనుక ఫణీ, శేషునకేడు పడగలును, ఆదిశేషునకు వేయి పడగలును కలవు. సర్పములన్నిటికి మూలము. కుండలినీశక్తి శ్రోత్రచక్షుర్జ్ఞాన ద్వియములును వాక్కును కలిసి యేడు పడగలు. జిహ్వగ్రమునందలి సహస్రార కమల దళములు వేయియు నాదిశేషునివి. శేషశయనమునకు సహితముపయోగపడు సర్పము కుండలినీ శక్తి. ఫణిభిః = ఇట్టి ఫణులచేత, గుహ్యమానం = దాచదగినవాడును జిఘర్తితి ఘృతం ఘృక్షరణ దీప్యోః క్షరణం = జాటుట, దీప్తి = ప్రకాశముగలది, జిఘర్తి = జాటునది, ప్రకాశించునది, ఇతి, ఘృతము = నేయి, ప్రకాశము గలది ఘృతం = స్వప్రకాశమగు చైతన్యమును, దేవానః = సోహంభావముచే క్రీడించు వారు గచ్ఛతి గమ్యత ఇతి వా గౌః. గచ్ఛతి = పోవునది, గమ్యతేవా = పొందునది గనుకనైనను గౌః. గవి = పృథివీ స్థానమునందు అన్వవిందన్ = అను క్రమముగ పొందిరి, పృథివీ స్థానము నందును, పృథివియగు నాపోస్థానము నందును ననుక్రమముగ పొందిరి. ఇందతీ తీంద్రః ఇది పరమైశ్వర్యే. ఇందతి = పరమైశ్వర్యయుక్తుడు, ఇతి, ఇంద్రుడు. సుపతి ప్రేరయతి వ్యాపారేష్వతి సూర్యః. షూర్జ్ ప్రేరణే. వ్యాపారేషు = వ్యాపారము లందు, సుపతి = ప్రేరయతి = ప్రేరేపించువాడు, ఇతి, సూర్యుడు, ఇంద్రః = ఇంద్రుడు, ఏకం = ఒకదానిని, సూర్యః = ప్రేరేపకుడు, ఏకం = ఒకదానిని, వేనాత్ = వేనునివలన, ఏకం = ఒకటియును, జజాన = కలిగెను.

ఇంద్రయోనియగు హృదయాకాశమున మనోమయుడున్నందు వలన ఇంద్రుడు మనసును, 'బుద్ధిర్గిరతి సూర్యః' అని యున్నందున ప్రేరకుడగు సూర్యుని వలన బుద్ధియు, కమనీయమగు వేనునివలన అహంకారమును కలిగినవి, ఇమ్మాడును జీవునందును, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులీశునందు అహంకార మహదవ్యక్త తత్త్వములు శబలబ్రహ్మము నందును కలిగినవి.

మం॥ యో దేవానాం ప్రథమం పురస్తా । ద్విశ్వాధియో రుద్రోమహర్షిః ।
హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానగ్ం । సనోదేవ శ్శుభయా స్మృత్యా
స్సంయునక్తు ॥ 12 ॥

యః = ఏ దేవుడు, దేవానాం = దీవ్యతీతి దేవః. దివుక్రీడాదౌ, దీవ్యతి = ప్రకాశించువాడు, ఇతి = కనుక, దేవుడు, తెలిసికొను వృత్తులకు, ప్రథమం = ప్రథత ఇతి ప్రథమం, ప్రథతే = శ్రేష్ఠమైనది, మొదటి ఇతి ప్రథమం. ప్రథప్రఖ్యానే ప్రథతే = ప్రసిద్ధమగునది, ప్రథమము పురస్తాత్ = తూర్పుదిక్కున, మొదట, తొల్లి జాయమానం = పుట్టుచున్న, సద్యోజాతుడగు, హిరణ్యగర్భం = హిరణ్యమయో గర్భోయస్యసః హిరణ్యగర్భః, హిరణ్యమయః = బంగారమను రజోగుణమయమైన, గర్భః = గర్భము, యస్య = ఎవరికికలదో, సః = ఆతడు, హిరణ్యగర్భుడు, హిరణ్యం గర్భే యస్యేతి హిరణ్యగర్భః. గర్భే = గర్భమున, యస్య = ఎవరికి, హిరణ్యం = బంగారమనబడు రజోగుణముగలదో, ఇతి హిరణ్యగర్భుడు, బ్రహ్మను, పశ్యత = దృశ్యముగా చూచునో, విశ్వాధియః = విశతి సర్వత్ర విశ్వం, విశప్రవేశనే, సర్వత్ర = అంతట, విశతి = ప్రవేశించునది, విశ్వము. ధ్యాయంత్యనయేతి ధీః ద్యైచింతాయాం. అనయా = దీనిచేత, ధ్యాయంతి = ధ్యానము చేయుదురు, ఇతి, ధీః, విశ్వాధియః = అందఱి బుద్ధులందు ప్రవేశించినవాడు, రుద్రః = రుతం వేదాత్మకం శబ్దం కల్పాదౌ రువతీతి రుద్రః. కల్పాదౌ = కల్పాదియందు, వేదాత్మకం = వేదస్వరూపమైన, శబ్దం = శబ్దమును, రువతి = పలుకువాడు, ఇతి = కనుక, రుద్రుడు. మహర్షి = జ్ఞానస్య పారగమా దృషిః. ఋగతౌ, జ్ఞానస్య = జ్ఞానము యొక్క, పార = తీరమును, గమాత్ = పొందుటవలన, ఋషిః, మహర్షి = పూజనీయమైన జ్ఞానపు భారము నొందిన వాడునునైన, సః = ఆ, దేవః = దేవుడు, సః = మమ్ములను, శుభయా = శుభమైన, స్మృత్యా = స్మృతిచేత, సంయునక్తు = సంయుక్తులనుగా చేయుగాక!!

మం॥ యస్మాత్పరం నాపర మస్తి కించిద్యస్మా న్నాణీయో నజ్ఞాయోఽస్తి
కశ్చత్ వృక్ష ఇవస్తబ్ధోదివి తిష్ఠత్యే కన్తే నేదం పూర్ణం పురుషేణ
సర్వమ్ ॥ 13 ॥

యస్మాత్ = దేనికంటె, పరం = ప్రియతే హంతు మితిపరః, పుణ్ వ్యాయామే.
హంతుం = హింసించుటకు, ప్రియతే = తిరుగువాడు, ఇతి పరః. పూర్వత ఇతి
పరః, పూపాలన పూరణయోః, పూర్వతే = పూరింపబడునది, పాలింపబడునది,
ఇతి, పరః, హింసించునదిగాని, పాలించునదిగాని, అపరం = ఇతరమును, కించిత్
= కొంచమైనను, నాస్తి = లేదో, దేవుడే జడములైన యంతఃకరణాదుల జలింపజేసి,
సంకల్ప కుండలినీ శ్వాసలనుండి యాయువును పోగొట్టి చంపువాడును. గురుకీలును
గుదిరించుకొనినచో సంకల్పరాహిత్యముచే శ్వాసయు లీనమగుటచే తనయందు
లీనము చేసికొని రక్షించువాడును, తనకంటె ఇతరమైన రెండవది లేనివాడును
నగు బ్రహ్మము, అణుత్వా దణుః, అణుత్వాత్ = సూక్ష్మమైన దగుటవలన, అణుః
= అణువు, యస్మాత్ = దేనికంటె, అణీయః = సూక్ష్మమైనది, కశ్చిత్ = ఒకటి
యైనను, నాస్తి = లేదో, అతిశయేన ప్రశస్తః జ్ఞాయాన్ = అతిశయేన = మిక్కిలి,
ప్రశస్తశ్చ = శ్రేష్ఠమైనవాడు, జ్ఞాయాన్ = మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడును, న = లేడో, దేవుని
కంటె శ్రేష్ఠుడు లేడు, ఏకః = ఏతి ప్రాధాన్యం గచ్ఛతీత్యేకః, ఇణ్గతౌ, ప్రాధాన్యం
= ముఖ్యతను, గచ్ఛతి = పొందునది, ఇతి, ఏకము, ఏతికార్యం కర్తుం స్వయమేవ
గచ్ఛతీతి ఏకః, కార్యం = కార్యమును, కర్తుం = చేయుటకు, స్వయమేవ =
సజాతీయ సహాయము లేకనే, గచ్ఛతి = పొందునది, ఏకము, ఏకః = ఒక్కడగు
బ్రహ్మము, వృక్షతే ఛిద్యత ఇతి వృక్షః. ఓవ్రశ్చాచ్ఛేదనే. వృక్షతే = ఛిద్యతే =
ఛేదించబడునది, వృక్షము, వృక్ష ఇవ = చెట్టువలె, స్తబ్ధః = కదలనిదై, దివి =
ఆకాశమగు కైవల్యమున, తిష్ఠతి = ఆగియున్నది, ఆయన లేనిచోటే లేడు గనుక
కదలునట్టి వాడు కాదు. అచలుడై యున్నాడు. తేన పురుషేణ = ఆ పురుష స్వరూపుడగు
దేవునిచేత, ఇదం సర్వం = ఈదృశ్యమంతయును, పూర్ణం = నిండినది యగుచున్నది,
దేవుడు తన వెలుగును దానే యుపసంహరించుకొన్నచో సర్వమును జడమైపోవును.

దేవుని వెలుగుచేతనే సూర్యాది సమస్తమును తమతమ కార్యముల చేయుచుకొంతలేని వస్తువులవలె కనబడుచున్నది.

మం॥ నకర్మణా న ప్రజయా ధనేన । త్యాగేనైకే అమృతత్వ మానశుః ।
పరేణ నాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజ దేత ద్యతయో విశంతి

॥ 14 ॥

కరణం కర్మ దుక్కుళ్ళకరణే. కరణం = చేయుట, కర్మ. ప్రజాయత ఇతి ప్రజా. జనీప్రాదుర్భావే. ప్రజాయతే = పుట్టునది, ఇతి, ప్రజాధినోతి ప్రీణయతీతి ధనం. ధిని ప్రీణనే. ధినోతి = ప్రీణయతి = సంతోష పెట్టునది, ఇతి, ధనము తృప్యతే త్యాగః, తృజహానౌ, తృప్యతే = విడుచుట, త్యాగము, నమృతా భవంత్యనేనే తృప్యతం. అనేన = దీనిచే, నమృతాః = చావనివారు, భవంతి = అగుచున్నారు, ఇతి, అమృతము, నాస్తి మృతం మరణ మస్మిన్నిత్యమృతం. అస్మిన్ = దీనియందు, మృతం = మరణం = మరణము, నాస్తి = లేదు ఇతి, అమృతము. యచ్ఛంతి ఇంద్రియేభ్య ఇతి యతయః, యమ ఉపరమే. ఇంద్రియేభ్యః = ఇంద్రియముల నుండి, యచ్ఛంతి = చాలించినవారు, ఇతి, యతులు, కం సుఖం తన్నభవతీత్యకం తన్నాన్వత్రేతి నాకః కం = సుఖము, తత్ = అది, నభవతి = కానిది, ఇతి = కనుక, అకం = అకము = దుఃఖము, అత్ర = ఇచట, తత్ = ఆ దుఃఖము, నాస్తి = లేదు, ఇతి = కనుక, నాకః = నాకము, గుహతిరసం గుహా గుహా సంవరణే, రసం = రసమును, గుహతి = కప్పియుండునది, గుహా. గుహత్యంధకారమితి గుహా, అంధకారం = చీకటిని, గుహతి = ఆక్రమించియుండునది, ఇతి, గుహా.

కర్మణా = కర్మచేత, న = మోక్షములేదు, సూక్ష్మస్థూలములతో చేయబడు సంకల్ప కర్మలచే మోక్షములేదు. ప్రజయా = సంతానముచేత, న = మోక్షములేదు, ఏది పుట్టునో అది నశించును, క్రొత్తగా పుట్టుదానిచే మోక్షములేదు. పుట్టకముందు లేనిదేగదా! మోక్షము స్వతస్సిద్ధము. పుట్టి గిట్టునదికాదు. ధనేన = ధనముచే, న = ముక్తిలేదు, సంతోషపెట్టు విషయ ప్రాప్తిచే మోక్షములేదు. సంతోషమును కలిగించు

వస్తువొకప్పుడు దుఃఖమును కలిగించును. ఏకే = మానవులలో కొందఱు, త్యాగేన = త్యాగముచేత, అమృతత్వం = మోక్షమును, ఆనశుః = పొందిరి, త్యాగమనగా గృహధన పశుమిత్రదార ధనాదుల విడుచుటకాదు. సంకల్పనిర్మిత జీవస్సృష్టిని వదలవలయును. సంకల్పములేవు లేవో జీవస్సృష్టియు నపుడు లేదు. యతయః = ఇంద్రియములనుండి లభింపబోవు విషయము లికచాలునని ఉపరమము నొందిన యతులు, బ్రహ్మానందము నొందినందున జిత్తవిశ్రాంతి నొందినయతులు, యత్ = ఏ అమృతత్వము నొందినారో, తత్ = ఆ, ఏతత్ = ఈ అమృతత్వము, నాకం పరేణ = స్వర్గముకంటె శ్రేష్ఠమై, గుహాయాం = దేవుని నావరించిన పంచకోశరూప గుహయందు, నిహితం = ఉన్నదై, విభ్రాజత్ = ప్రకాశించుచున్నది.

**మం॥ వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థా । స్సన్యాసయోగా ద్యతయ
శ్శుద్ధసత్వాః । తే బ్రహ్మలోకేతు పరాంతకాలే । పరామృతాత్
పరిముచ్యంతి సర్వే ॥ 15 ॥**

విదంత్యనేన ధర్మాధర్మా వితివేదః విదజ్ఞానే, అనేన = దీనిచేత, ధర్మ+అధర్మౌ = ధర్మాధర్మములను, విదంతి = ఎఱుగుదురు, ఇతి, వేదః, అమతి నాశం గచ్ఛతీత్యంతః, అమగత్యాదౌ, నాశం = నాశమును, అమతి = గచ్ఛతి = పొందునది, ఇతి, అంతము. అంత్యతే బద్ధతేత్ర అంతః, అతి అదిబంధనే. అత్ర = దీనియందు, అంత్యతే = బద్ధతే = పాశబద్ధుడౌను, కనుక అంతము. విశేషేణ జ్ఞానం విజ్ఞానం. విశేషేణ = అధికముగా, జ్ఞానం = తెలియుట, విజ్ఞానము, నితరాం మతేరంతం నయతీతి నిర్ణయః, నీర్జ, ప్రాపణే. నితరాం = మిక్కిలి, మతేః = బుద్ధికి, అంతం = ఒక దరిని, నయతి = పొందించునది, నిర్ణయః = నిర్ణయము, నిశ్చినోతీతి నిశ్చియః = చిర్జ చయనే, నిశ్చినోతి = బుద్ధిని చెదరకుండునట్లు కూర్చునది, ఇతి, నిశ్చయము, అర్థ్యత, ఇత్యర్థః, అర్థం ఉపయాచ్ఛాయాం = అర్థ్యతే = కోరబడునది, ఇతి, అర్థము = వాచ్యము, ధనము, వస్తువు, ప్రయోజనము, పోవుట న్యసనం న్యాసః అనుక్షేపణే. న్యసనం = ఉంచుట, పెట్టుట, సన్యాసం = లెస్సగా

దేవునందు మనస్సునుంచుట జీవస్మృతిని వదలుట. యుజ్యత ఇతియోగః యుజిర్యోగే, యుజ్యతే = కూర్చబడునది, ఇతి, యోగము, మనస్సును దేవునందు గూర్చుట యోగము.

యే = ఎవరైతే, వేదాంత = వేదములు శ్వాస, శ్వాసపైనిగాయుంచుటే వేదాధ్యయనము, శ్వాస నిలిచిపోయినచో వేదముయొక్క అంతమైనట్లే, అంతము = ముగింపు, ఇట్లు శ్వాస లీనమైనచో క్రమక్రమముగా స్థూలదేహ శ్వాసకుండలినీ సంకల్ప మనోబుద్ధి జీవేశ తత్త్వములు లయమగుటే వేదాంతము. ఇట్టి వేదాంతము వలన మనలోని దేవుడు మాత్రమే మిగులును. అంతట నున్న దేవుడే మనలో కూడ నున్నాడు, కనుక ప్రత్యగాత్మయే బ్రహ్మమనెడు జ్ఞానమేర్పడును. ఈ జ్ఞానము ముదిరి పక్వమైనచో నింకొకరికి బోధించు విజ్ఞానమేర్పడును. ఇట్టి విజ్ఞానముచే బుద్ధి చెదరని నిశ్చయస్థితి కలుగును. ఇట్లు నిశ్చయింపబడిన విషయములు కలవారు వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాలు. అనాత్మ సంతతిని దేవునందు కూర్చుచు, దేవునందే యుంచెడు సన్యాసయోగమువలన బ్రహ్మమును దర్శించెడు శుద్ధసాత్విక వృత్తియనెడు మాయ యేర్పడును. ఇట్టి మాయోపాధి మనకు కలిగినచో మనలో నీశ్వరత్వ మేర్పడును. సన్యాసయోగాత్ = సన్యాస యోగము వలన, శుద్ధసత్వాః = శుద్ధ సాత్వికులై, యతయః = ఇంద్రియ వృత్తులను బాహ్యంతరింద్రియ వృత్తులను జాలించిన యతులుగానున్నారో, తేసర్వే = వారందఱును, లోకృతే ఆలోకృత ఇతి లోకః. లోకృదర్థనే, లోకృతే = ఆలోకృతే = చూడబడునది, ఇతి లోకము, లోకృతే సర్వమస్మిన్నితి లోకః, సర్వం = సర్వము, అస్మిన్ = దీనియందు, లోకృతే = కానబడును, ఇతి, లోకము. శ్వాసకు హంసయనెడు పేరున్నది. హంసవాహనుండు బ్రహ్మ. మనలోని మనస్సే బ్రహ్మ, హంసపై మనస్సనెడు బ్రహ్మను గూర్చుండ బెట్టినచో, నాహంసకు బ్రహ్మలోకమైన సత్యలోకము తెలియునుగాన మనలను సత్యలోకమగు కైవల్యమున దించినపుడు మనమును హంసయును లీనమగుదుము. మరల ప్రపంచములోనికి మనమువచ్చినపుడు హంసయువచ్చి నామీద నిలిచి దేవునిలో లీనమగుటకు రమ్మని పిలుచునే యుండును. గమనింపని దోషము

మనలోనే యున్నది, బ్రహ్మలోకే = సత్యలోకమైన కైవల్యమునందు, బ్రహ్మకారవృత్తి
పరాప్రకృతి, పరా+అంతకాలే = శుద్ధసాత్విక ప్రకృతియైన యీ పరాప్రకృతి నశించిన
సమయమునందు, పరా+అమృతాత్ = బ్రహ్మకారవృత్తిచే లభించిన బ్రహ్మనందామృత
సేవనము వలన, పరిముచ్యంతి = అన్ని బంధముల నుండి విడిపింపబడుచున్నారు.

**మం॥ దహ్రాం విపాపం పరమే శ్రుభూతం । యత్పుండరీకం పుర
మధ్యసగ్గం స్థం । తత్రాపి దహ్రాం గగనం విశోక । స్తస్మిన్ యదస్త
స్తదుపాసితవ్యమ్ ॥ 16 ॥**

పూర్వత ఇతి పురం, పూపాలన పూరణయోః, పూర్వతే = పరిపాలింప
బడునది, నిండింపబడునది, ఇతి, పురము, పుణతీతి పుండరీకః, పుణశుభకర్మణి,
పుణతి = శుభకర్మమును చేయునది, ఇతి, పుండరీకము, పుణతి మంగళశ్వాత్
పుండరీకం, పుణతి = మంగళశ్వాత్ = శుభమైనదగుటవలన, పుండరీకము దహరము
= హృదయము, అభిప్రాయము, చిన్నది, గచ్ఛంత్యనేన దేవా ఇతి గగనం. గమ్+గతౌ.
అనేన = దీనిమార్గమున, దేవాః = దేవతలు, గచ్ఛంతి = పోదురు, ఇతి, గగనము,
గచ్ఛత్యత్ర ఖగజాతి రితి గగనం, అత్ర = ఇచట, ఖగజాతి = పక్షిజాతి, గచ్ఛతి =
సంచరించును, ఇతి గగనము. ఉపసమీపే ఆసనం ఉపాసనా, ఆస ఉపవేశనే.
ఉప = సమీపే = సమీపమున, ఆసనం = ఉండుట ఉపాసన,

దహ్రాం = సూక్ష్మమైనట్టియు స్థూలశరీరముకంటె శ్వాససూక్ష్మము, దీనికంటె
కుండలినీశక్తి సూక్ష్మము, దీనికంటె సంకల్పశక్తియు, దీనికంటె మనస్సు, దీనికంటె
బుద్ధి, దీనికంటె జీవత్వము, దీనికంటె నీశ్వరత్వము, దీనికంటె కైవల్య స్వరూపియైన
ప్రత్యగాత్మ సూక్ష్మము. కావున కైవల్యమే యన్నిటికంటె సూక్ష్మము. ఇట్లన్నిటికంటె
సూక్ష్మమైనదియు, విపాపం = విగతపాపము కలది, విగత = బొత్తిగా పోయిన
పాపము కలదియును, స్థూల సూక్ష్మకారణ మహాకారణములను బ్రహ్మనిష్ఠలో
దాటి కైవల్య స్థానమున ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మ బ్రహ్మములందు లీనమై మునిగినచో,
పాపములన్నియు కడిగినట్లు నశించిపోయి కేవలచైతన్యమే మిగులును. ఇట్లు

పాపరహితమైనదియు, పరమేశ్వరభూతం = పరమాత్మకు స్థానభూతమైనదియును, ఉదానవాయు నిర్ద్వంద్వభావము నాంతరయాగవిద్యా ప్రవీణులు కనుగొనినారని యశ్వమేధ పర్వమున నున్నందునను, గాఢసుషుప్తి యందును, పరలోకమున కేగినపుడును నుదానవాయువున నింద్రియ మనోబుద్ధులన్నియు లీనమగునని సీతారామాంజనేయ సంవాదమున చెప్పియుండుటచేతను, నుదానవాయుస్థానమే ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మల స్థానమగు కైవల్యస్థానమని యెఱుగవలయును, పురమధ్య సంస్థ = కంఠమునకు దిగువ భాగము పిండాండమనియు, కంఠమునుండి పైభాగము బ్రహ్మవిచారార్థమైనది కనుక బ్రహ్మాండమనియు బ్రహ్మయామికము నందు చెప్పబడి యున్నందున బ్రహ్మాండ పిండాండముల మధ్య నున్నట్టియు, నాభికిదిగువ అండాండము. ఇయ్యండాండ పిండాండ బ్రహ్మాండములే పురమనబడు శరీరము. ఉమ్మినీటిని మ్రింగినపుడు స్వరపేటిక కొంత పైకిపోవును. మ్రింగినపట్టు వదలగానే స్వరపేటిక పూర్వపుచోటుకు చేరును. స్వస్థానము మొదలుకొని పైకియెంత దూరము పోయినదో అంతవఱకుకల గుండ్రని బయలే కైవల్యస్థానమును, ఆకాశమును, ఉదానవాయు స్థానమును నగును. ఇట్టి పట్టణమధ్యస్థానమున నున్నట్టిదియును నైన, యత్ = ఏ, పుండరీకం = అష్టదశ యుక్తమగు హృదయ కమలము, (అస్తి = కలదు), బ్రహ్మాండమునందంతటను, నాపోస్థానమునందును గలదని జీవమణి పుస్తకమున వివరింపబడినది. తత్రాపి = ఆ హృదయ కమలము నందునుగూడ, ద్రహం = బయలుగొననిదియును, గగన = స్థూలసూక్ష్మ కారణ మహాకారణ కైవల్యము లను మూలవిచారరీతిగా పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశములని విశదీకరించుటచే నాకాశమనబడు కైవల్యమును, విశోక = శోకము బొత్తిగా లేనిదైన బ్రహ్మమున్నది, తస్మిన్ = ఆ హృదయ కమలమున, అంతః = లోపల, అనగా అన్నమయ కోశము లోపల ప్రాణమయకోశమును, దీనిలో మనోమయ కోశమును, దీనిలో విజ్ఞానమయ కోశమును, దీనిలో నానందమయ కోశమును, ఈ కోశపరంపర యనెడు గుహలో ప్రత్యగభిన్న బ్రహ్మముగలదు. యత్ = ఏదిగలదో, తత్ = ఆ ప్రత్యగాత్మ, ఉపాసితవ్యం = ఉపాసింపతగినది, అన్నమయ కోశమును గురుకీలులో దాటినచో

దేవునికొంత సమీపించినట్లుగును. ఇట్లే క్రమక్రమముగ దేవుని సమీపించు కొలదియు వరుసగా శ్వాసకుండలినీ సంకల్ప మనోబుద్ధి జీవేశల దాటినవారమై తుదకు బ్రహ్మమే తానగుదుము. అప్పుడు బ్రహ్మము జ్ఞేయమై బ్రహ్మజ్ఞానమగును. బ్రహ్మజ్ఞాన సమయమున ద్రష్టయు, జ్ఞాతయు నేననునదియు నుండనే యుండవు. ఉన్నచో నుపాసనాకాండయే. లేనిచో జ్ఞానకాండయగును.

మం॥ యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః । తస్య ప్రకృతి లీనస్య । యః పర స్సమహేశ్వరః ॥ 17 ॥

యః = ఏ, స్వరః = అచ్చు, అనగా ఓం, వేద+ఆదౌ = శ్వాసయే వేదము, దేవునిలో లీనమైనపుడు శ్వాసయుకూడ నిలిచిపోయి యుండును. ప్రపంచము లోనికి యోగనిద్ర నుండి వచ్చుటకు వ్యుత్థానదశ యనబడును, వ్యుత్థాన దశలో మొదట తెలివియు, ఇట్లే క్రమక్రమముగా నహంకారబుద్ధి మానవ సంకల్ప కుండలినీ శ్వాసలువచ్చి తుదకు స్థూలశరీర వ్యవహారము సహితము ప్రారంభమగును. శ్వాసలో నివియన్నియు మిళితమైయున్నవి. శ్వాస యనబడు ఓంకారమునందు నిగా యుంచితమేని పుటము వేసినపుడు బంగారములో కల్తీపదార్థములు కాలిపోయి యపరంజి నిలచినట్లు ప్రత్యగాత్మలో కల్తీయైన అనాత్మ యంతయు అణగిపోయి ప్రత్యగాత్మ యొక్కటే మిగులును. మరల వ్యుత్థానదశ యొక్క ప్రారంభమున దెలివిమొదట వచ్చును. ఈ తెలివియొక్క రాకడయే వేదాది. ఇట్టి తెలివి లీన మగుటయే వేదాంతము. ఇవన్నియు లీనమగుటకు గురుకీలులో శ్రద్ధగా నిలుచుటే ప్రణవ ప్రయాణము, ఇట్టి వేదాదియందు స్వరః = స్వర్యంతే ఉచ్చార్యంత ఇతి స్వరాః, స్వశబ్దోపతాపయోః, స్వర్యంతే = ఉచ్చార్యంతే = ఉచ్చరింపబడునవి, ఇతి, స్వరములు, స్వేనరాజంత ఇతి స్వరాః. రాజ్యదీప్తా, స్వేన = తమంతటనే, రాజంతే = ప్రకాశించునవి, ఇతి, స్వరములు. తెలివియు శ్వాసయుకలిసి యుచ్చరించును. తెలివియు శ్వాసయు కలిసి మూలాధారచక్రము. ఇవి రెండును నేకమై తమంతకుతామే జీవుని ప్రయత్నమే లేకుండ యనాత్మ యనెడు చీకటిని త్రోసికొనుచు తుదకు బ్రహ్మమున లీనమగునట్లు ఏ ప్రయత్నమును, ఏ సాధనయు

లేకుండ ప్రకాశించును కనుక స్వరములు. ఇట్లు గురుకీలులో నిల్చుటే ప్రణవ ప్రయాణము కనుక సోహం, తత్త్వమసి, అహం బ్రహ్మాస్మి యనబడు సోపానములలో దేనియందైనను నిల్చినచో నదియే సర్వమనబడు అచ్చు. ఓంకారమే అచ్చనబడు స్వరము. ప్రోక్ష = చెప్పబడెనో అనగా వేదాదియం దోంకారము చెప్పబడెనో, గురుకీలుపై నిగాయుంచుటే ప్రణవోచ్చారణము, వేదాంతే చ = వేదముయొక్క తుదియందును కూడ, ఏ స్వరము, ప్రతిష్ఠితః = కదలకుండ స్థాపింపబడునో, తస్య = ఆ, ప్రకృతి లీనస్య = ఎఱుక మొదలుకొని స్థూలశరీరము వఱకును గల సమస్తమును ప్రకృతి, అట్టి లీనములో, యః = ఏ, పరః = శ్రేష్ఠమైనదున్నదో, ప్రకృతి లీనమైన పిమ్మట నేదియున్నదో, సః = అదియే, మహేశ్వరః = మహాన్ శ్చాసా వీశ్వరశ్చ మహేశ్వరః. ఈశ ఐశ్వర్యే, మహాన్+చ+అసౌ+ఈశ్వరః+చ = అసౌ = ఈ, మహాన్ = పూజనీయమైన, ఈశ్వరః = ఐశ్వర్యముక్తుడు, మహేశ్వరుడు. ప్రకృతి లీనమైన పిమ్మట మిగిలిన ప్రత్యగభిన్న బ్రహ్మమే మహేశ్వరుడు.

...